

L'EDICIÓ GENÈTICA: PROBLEMES ÈTICS I RELACIÓ AMB LA MORAL I LA DIGNITAT HUMANA DE KANT

Laia Regincós Escura
Estudiant de Grau de Filosofia

És ben sabut que l'edició de gens es duu a terme mitjançant la tècnica anomenada transgènesi (inscripció permanent en el patrimoni genètic de la cèl·lula receptora). Aquesta es pot dur a terme de dues maneres: en la cèl·lula germinal, que modifica l'estructura completa de l'organisme, o en algunes línies cel·lulars de l'organisme on en resultaran 2 tipus de cèl·lules, les modificades i les ordinàries.¹

La teràpia gènica intenta curar o prevenir malalties i defectes provocats pels gens. A partir d'aquesta també n'hem desenvolupat l'eugenèsia, és a dir, el millorament o modificació del patrimoni genètic de les persones segons la voluntat d'algunes en concret. El problema no seria tan greu si aquestes edicions només afectessin al propi pacient, és a dir, si només es toqués algunes cèl·lules del seu organisme; el debat ètic es planteja quan la intervenció afecta la línia germinal del seu organisme i, per tant, tota la seva descendència.

La *Declaració universal sobre el genoma humà i els drets humans*² planteja: (1) el respecte de la dignitat i drets de qualsevol individu –entemem que inclou els discapacitats -; (2) el respecte de la diversitat i caràcter únic de cadascú; (3) que no es tregui benefici econòmic directe del genoma humà; i (4) que la investigació en aquest sigui per millorar la salut de la humanitat.

Kant: L'imperatiu categòric

Kant va observar que bona part de la nostra conducta està governada pel deure; si tenim un desig, *hem de fer* tal cosa per aconseguir-lo, seguir unes pautes. Llavors ell, Kant, designa els "imperatius hipotètics", aquells que ens recomanen fer alguna cosa determinada empesos pel nostre desig; això és, "si vols... llavors fes...".

Les obligacions morals, per contra, no depenen de desitjos concrets. Es fan sense importar els teus desitjos o interessos. D'aquests en dirà "deures categòrics".

Però, com podem estar obligats a comportar-nos de certa manera sense importar els fins que volem aconseguir? Doncs com que els "deures hipotètics" són possibles pel desig, els "deures categòrics" són possibles perquè tenim raó. Aquests últims obliguen als agents racionals (és a dir, homes) només perquè són racionals, ja que es deriven d'un principi que tota persona racional hauria d'acceptar.³ Aquest principi és l'imperatiu categòric:

"Obra sólo según una máxima tal que puedas querer al mismo tiempo que se torne ley universal".⁴

És a dir, quan vulguis realitzar una acció t'has de preguntar si estaries disposat a acceptar que tothom fes el mateix que tu et disposes a fer, ja que això la convertiria en universal; si ho acceptes, la teva acció és moralment correcta. Si no, és moralment inacceptable. Acceptar una regla com a universal que en realitat no voldries que tothom fes és totalment contraproduent.

Per exemple: vaig d'excursió a una reserva natural de corall i me n'emporto un tros. Em pregunto: acceptaria que tothom fes això quan la visiten? Òbviament no, ja que si accepto que tothom ho pogués fer i s'acceptés com a regla universal la gent s'acostumaria a agafar-ne, es perdria el respecte per les espècies de la reserva natural i aquesta desapareixeria en menys d'un any.

La dignitat humana

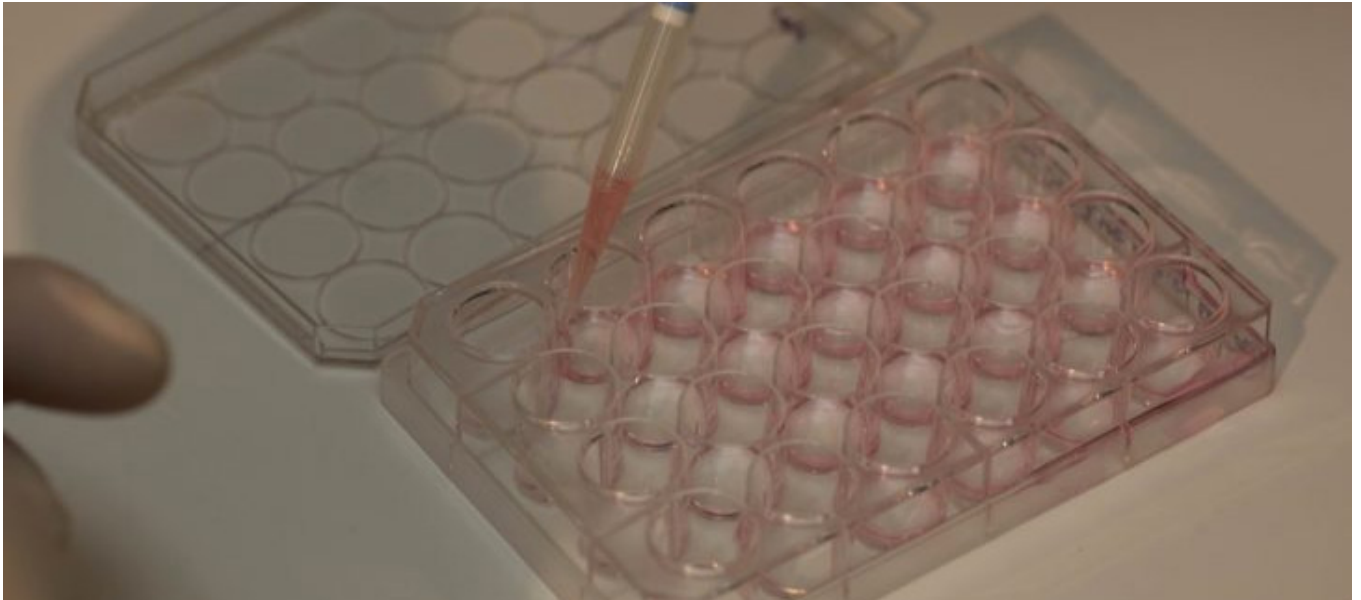
"Un hombre nunca debe ser tratado meramente como un medio supeditado a los propósitos de otro".

1 MÉNDEZ, V. i SILVEIRA, H.C. (2009), *Bioètica i dret*, Barcelona, UOC.

2 "Declaración universal sobre el genoma humano y los derechos humanos", UNESCO, 1997, recuperat de www.portal.unesco.org

3 RACHELS, J., *Introducción a la filosofía moral (2006)*, México, Fondo de Cultura Económica.

4 KANT, I., *Fonamentació de la metafísica dels costums (1995)*, Barcelona, Edicions 62.

Els éssers humans tenim un valor intrínsec, la dignitat, pel fet de ser racionals; pel fet de ser lliures, capaços de prendre decisions pròpies, etc. Respectar aquesta racionalitat seria tractar aquests éssers com a fins en si mateixos.

Segons Kant això és possible gràcies a una finalitat objectiva que connecta la nostra acció amb la nostra moral, perquè l'única manera que pot existir el bé moral és si els éssers racionals fan el que han de fer, i amb això les seves accions meditades prenen un valor moral.

Per tant aquest fi absolut és l'home, és un fi en si mateix. I transforma l'imperatiu pràctic: *"Obra de tal manera que tractis la humanitat, tant en la teva persona com en la de qualsevol altre, sempre, al mateix temps, com un fi i mai només com un mitjà"*⁵

Les paraules "al mateix temps" i "només" són importants perquè és obvi que és impossible no utilitzar altres homes com a mitjans per aconseguir el que volem.

Aquest concepte de dignitat humana, com hem dit, afirma que l'home en tant que racional és capaç d'actuar lliurement i prendre les seves pròpies decisions. Això porta a una pregunta important, i és que com podem dir que actuem a voluntat lliure si estem sotmesos o obligats a actuar segons un imperatiu categòric? Kant respondria al·legant que la voluntat lliure d'un home considerat com a ésser racional serà la mateixa que la voluntat sotmesa a les lleis morals, ja que tot home racional és regit per l'imperatiu categòric. L'imperatiu categòric és incondicional, i per això la voluntat no podrà estar determinada per l'interès, els desitjos o el profit. Per tant la

voluntat moral ha de ser autònoma, és a dir, ella es dona a si mateixa la llei que obeeix, i "totes les lleis morals que van unides a la llibertat valen exactament igual com si la meua voluntat fos tinguda per lliure en si mateixa"⁶.

És a dir, com a éssers racionals acceptem les regles de l'imperatiu categòric perquè no podríem no fer-ho en tant que som agents racionals, i per això la nostra voluntat està regida per aquest "deure". No podríem considerar la nostra voluntat com a moral i autònoma si no creiem en la idea de llibertat; la voluntat s'ha de considerar lliure.

"La **voluntat** és una mena de causalitat dels éssers vivents en la mesura que són racionals, i la **llibertat** seria la propietat d'aquesta causalitat de poder produir els seus efectes independentment de causes estranyes que la determinin (...). Com que el concepte de causalitat implica el de lleis, segons les quals mitjançant quelcom que anomenem causa ha de produir-se l'efecte, aleshores la llibertat (...) no està pas exempta de la llei; al contrari, ha de ser una causalitat segons lleis immutables, però d'una espècie particular, car altrament una voluntat lliure seria un no-res. (...) Què pot ser, doncs, la llibertat de la voluntat sinó una autonomia, és a dir, la propietat de la voluntat de ser ella mateixa una llei? Ara bé, aquesta proposició: <<en totes les accions, la voluntat és per a si mateixa una llei>>, designa només el principi de no actuar sinó segons una màxima que pugui prendre's també ella mateixa com a llei universal".⁷

Què en diria Kant de la selecció genètica?

En primer lloc, com afecta això a la dignitat humana? Hem

5 COPLESTON, F., *Historia de la filosofia 6: de Wolff a Kant* (2000), Barcelona, Ariel Filosofia. Pàg. 308

6 KANT, I., op.cit. , pàg. 151

7 KANT, I., *Fonamentació de la metafísica dels costums* (1995), Barcelona, Edicions 62. Pàgs. 147-149

dit que per Kant la dignitat humana és allò que ens pertoca com a éssers racionals, la capacitat de fer eleccions lliures i el poder d'exercir la llibertat de les nostres accions i assumir la responsabilitat d'aquestes. El concepte de la dignitat humana actualment és principi dinamitzador de drets i un concepte cultural marcat per l'evolució social. Que els éssers humans som alguna cosa més que codis genètics ja no hauria de necessitar més demostració després de tanta història a les nostres espatlles. Si entenem que la dignitat del nou-nat consisteix en poder desenvolupar la seva vida lliurement, assumint les responsabilitats de les seves accions i resulta que la modificació que s'hi ha dut a terme li impedeix realitzar lliurement el seu projecte de vida, llavors estem atemptant contra aquesta dignitat. Considero que tenim suficients limitacions ara (econòmiques, socials, etc.) a l'hora de desenvolupar la nostra vida com perquè en marquem més ja abans de néixer.

En segon lloc, no podríem sotmetre la selecció genètica a l'imperatiu categòric perquè darrere d'aquesta hi ha un clar interès, ja sigui social o econòmic. La família que vol que el seu fill neixi amb intel·ligència com per anar a una universitat de prestigi o guapo per ser model està actuant sota una mala regla moral, perquè si tots féssim el mateix en el món no quedaria cap diversitat, els fills naixerien amb la vida determinada pels progenitors i la majoria, serien infeliços. Pots donar els millors braços a un nadador, però si a ell li agrada córrer no serviran per a res.

Així, Kant podria dir que com a agents racionals hauríem d'entendre que la nostra acció no pot ser universal i d'aquesta manera actuar conforme a aquest principi; és a dir, restringir a voluntat aquests impulsos de triar nadons a la carta o voler que el meu fill sigui "superior" perquè això no es pot considerar moral –en el sentit que no serviria per a tots els subjectes.

Per últim, podem dir que estem utilitzant a l'home com a mitjà per aquests interessos socials i econòmics, o estem tractant l'home com a finalitat? Per una banda, es podria al·legar que aquesta selecció és a fi d'aconseguir un millorament de les capacitats humanes i, per tant, en última instància, la finalitat d'aquestes modificacions és per a l'ésser humà.

Per altra banda, no seria fals afirmar que ens estem "auto-utilitzant" per a aquest fi, l'interès per la superioritat és clarament al final del camí i, com deien els "imperatius hipotètics", per aconseguir un desig calen uns mitjans –nosaltres mateixos. Experiments, primers resultats, extraccions i aïllaments de cèl·lules... som el recurs mitjançant el qual podem investigar i aconseguir millorar-nos.

